

Eternâcionâ

6 di may*Dji vos riscrî co d' Caboul, mâgré ki dji n' î dvreu ddja pus esse !**Paski, âdjourdu à matén, dj' aveu-st ebarké, tot esnoufyî, dins li ptite avion del Rodje-Croes, po s' evoler so Lashkargah, la ki dji m' va bouter...***E fén mitan di l' Afganistan**

Nos avans fwait ene Nahote a Kandahar sins rujhes. Drola, fât vey li spectâke del dischinte so l' areyopôrt. Ci n' est k' on cavolaedje d' avions d' tchesse et d' elicopteres, hozlés di grossès mitrayeuses. So ene sitârêye âtoû del pisse, c' est tos tcheris âs areyoplanes, des bârs militaires, des cazeres et des tchessions [fortins] di totes les cognes.

Pus lon, on dezert di plins [plaines] et d' tienes, disk' a l' roye do cir.

Mins disconte di kî k' on s' bate dedja ?

Aprume ateris, li moenneu d' l' avion nos dit k' on-z anonce ene timpesse inte Kandahar et Lashkargah. Nos dvans raler edou çki nos divnans : Caboul. Fât fé bon cour so mâlès djambes. On raspouvè dmwin.

7 di may

Ci côp ci, ça a stî. Dji vos scrî di m' tchambe a Lashkargah. Il est troes eures di l' après-nonne et i fwait stof. Et i n' si fât nén plinde, paret; ça n' fwait ki di cmincî. C' est pâr ene grande diferince avou Caboul, pus so les hôteurs, k' il î fwait pus frisse.

Dji n' a nén grand tchoi a dire sol veye leye-minme. Del bawete di l' avion, tot dischindant, on n' voet k' ene grande sitindêye trevâtcheye di l' Aiwe di Helmande, avou tos des

cortiadjes so ses erives., po s' evoler so Lashkargah, on n' voet ki des pitès bassès mâjhons, sins la-hôt, del minme couleur ki l' tere do cotoû. Veyou did la-hôt, tot parexhe pâjhire.

Arivêye al Rodje-Croes. Co on côp, l' ekipe MSF aveut metou les cosséns so les xhames po nos rçure. N' aveut drola : èn Almand, ene Aldjeryinne, on Liberyin, on Noû-Zelandès, on Nonne-Afrikin, deus Braezilîs, ene Flamande ey on Walon : mi, dit-st i l' fô. Mins vaici, sins BHV, i m' avize k' on s' pôrè etinde sins trop d' rujhes.

Mins, après les antchous, dji m' meta-st a rtuzer al vuwe nén croeyâve di l' areyopôrt di Kandahar et di ses nouzomès instalâcions militaires. Do moens, la-drî, on sint Bén k' c' est l' guere. Et ces avions-tchesseus la ki s' evolnut avou leus pitès bombes, c' est po ls aler tiper ene sadju. Parey po tos les sôdârs d' amon nozôtes, avou leus fuziks otomatikes.

Nén merveye k' on n' si rtoûne nén pus k' ça si onk u l' ôte riçût ene bale nén pierdowe. Ubén zels acsegnî sacwants civils avou leus bombardumints. Udon k' i mitraynut èn otobusse di femes et d' efants ki s' a-st aprepyî trop près d' zels, croeyant k' c' est des terorisses. A viker sol kivive do matén disk' al nute, i shonne ki l' Beldjike est Bén lon erî, cabén ki l' drapea

rodje djaene et noer est stitchî so l' toet di l' areyopôrt di Kandahar.

Et dire ki dvant-aeyir, dj' esteu co a Glaireuse ki rwaitive sorire mi nozêye pitite-feye, tot sintant les prumîs frumjhons do bontins. Et ratinde li rarivaedje des noerès ciwagnes, do rodje-cou à blanc front, et del fâbite al noere tiesse.

Et pincer, oniestrumint : di ké droet polans dj' viker pepermint e nosse payis, dabôrd ki nos alans fote li moxhet dins les poyes amon les ôtes ?

14 di may

Co on vénrdi, li djoû k' on-z est pâr resserés dins s' tchambe. C' est pus âjhey di sawè çou ki s' passe e l' Afganistan do fén fond di l' Ârdene, k' à fén mitan del province d' Helmande.

A pâr li zûnaedje des avions et des elicopteres, les rascråwes del guere ni sont nén veyâves avâ les rows, do moens tot-z alant del mâjhon a l' ospitâ, avou nosse wåde di sôdârs ki nos waerantixhèt d' on mwais côp.

Dins l' province vijhene di Kahandar, li mwaisse payis des Pashtouns et des studiants e teyolodjeye k' on lome "Talibans", li cmandant d' l' OTAN promete di rnetyî l' contrêye et di dzindjnî disk' à dierin Taliban, tins di si ofinsive d' esté.

Dj' a les pinses k' il est d' douce croeyince. À Pakistan, dins l' vâ d' Sowate, la k' dj' esteu l' anêye passêye, l' armêye pakistanesse aveut tchessî les Talibans, sapinse zels. Et asteure, i sont ki rivnèt a grands côps.

Paski pocwè ? Sol waibe del BBC, on vî saedje pakistanès esplike à gaztî ki : « Les Talibans, c' est on

movmint romantike, ene trope di Robin des bwès. I critikèt l' injustice dins l' payis, ki l' govienmint ni fwait rén po-z aler conte. Radjoutez î li haeyime des Amerikins dispu k' il ont-st abroké so l' Afganistan, et on comprend ki les Talibans sont bén veyous, pâr des pitès djins. Et des cis ki vicnut pôvriteuzmint, end a po fé e Pakistan. »

Bén dabôrd, tolmonde est d' acoird, OTAN et Talibans, po-z apoiter l' pâyee et l' djustice. I s' vont radmint etinde, ci côp la !

To l' as dit ! Mins les politikîs, zels, ci n' est nèn come ça k' i maxhnut l' djote !

Martial Ledecq

Ratournaedje : Li Rantoele

Beldjike

On ratind co (Godot & l' ABHV)

« En attendant Godot » (*Tot rawârdant Godot*), c' est ene pîce di teyâte di deus akes, sicrite e 1948 pa Samuel Beckett. *Dji l' a riscrît po vozôtes.*

Decôrs et ahesses

Li pîce si passe à Bingla Desh, a l' anuti, so on tidje [piste], avou on setch âbe sol fond del sinne.

Prumî ake

N a la deus rôlîs, Rajiv Literminusse et Shakir Rénders-Khan. I ratindnut on lomé Godot – k' i n' kinoxhèt nèn – k' a prometou k' i lzî apoitreut ene sacwè – k' i n' savèt cwè à djustice, mins k' i lomèt « A(coird so) BHV ».

Tot rawârdant, les deus soçons sayèt di furler l' tins come i polèt.

Mins la k' Godot n' arive nèn. I transixhèt : est çk' i n' s' ont nèn trompé d' djoû ? Kécfeye ki Godot a ddja stî vnou et dner l' ABHV a des ôtes rôlîs.

Mins, e mitan do prumî ake, la deus ôtes canaris k' intrèt sol sinne : Vijai Des Waiveus et Micmatiar Dârdenistan. Li prumî, c' est lu ki s' dit l' grand mwaisse d' avâr la. Li deujhinme, c' est on scalot, ene sôre di sclâve. Des Waiveus l' tént al laxhe, et li cmander come

on tchén. Tenawete, i lyi tape èn oxhea a rawyî.

Literminusse et Rénders-Khan trovnut ki c' est honteus di traitî Dârdenistan sifwaitmint. Mins, après on ptit tins, i vont fé parey avou lu.

Des Waiveus dimande a Dârdenistan di danser li danse del havroûle. Cwand il a yeu tot danser, ci-cial si mete a ramter et a ramter, sins ahote, mins si spitch n' a ni cou ni tiesse.

Pu vola Des Waiveus et Dârdenistan revoye, et Literminusse et Rénders-Khan resse leus deus tot seus sol sinne.

Godot n' a nèn co passé avou l' ABHV. Mins la k' on messaedjî lezî vént dire k' i ratindexhe co on djoû, ki Godot vénrè bén dmwin. Literminusse dimande à messaedjî s' i n' a nèn ddja

djouwé cisse sinne la aeyir, mins lu n' è sait rén.

Li toele toume : c' est l' fén do prumî ake.

Deujhinme ake

Les loumires si resprindèt sol minme decôr. N' a k' l' âbe k' a fouyî, mins pitiveuzmint (deus troes foyes).

À cmince, Rénders-Khan n' est nèn la. Literminusse est binâjhe d' esse contin et contin d' esse binâjhe. Tot l' voeyant djiper cwand i rmousse el sinne, Rénders-Khan s' mâvele.

Li deujhinme ake si rdjowe come li prumî. Rénders-Khan n' a nole sovance do djoû di d'vant, mâgré ki L' Terminusse lyi rapele les pondants et les djondants.

Rarivèt Des Waiveus, toumé moya et Dârdenistan tcheyou aveule, mins sins sawè dire dispu cwand.

Literminusse, li seu ki voeyaxhe bén cwè, si vout pinde. I disblouctêye li cingue di s' marone, et vout vey s' elle est solide assez, mins l' cingue sicote !

André Georges Dumoulin.

Del djeyolodjeye al rilidjon

Cwand l' tere su raveye !

Dispu ene pwaire du moes, on vént d' viker – et d' subi – on teribe tronnmint d' tere e l' Ayiti, et l' ravicaedje di l' Eyjafjallajökull, in volcan d' Izlande.

Duspiertaedje dou volcan d' Izlande

La âk ku mwintes et mwintès djins nu counuchént waire, et k' a vnu mete des pires al roye, dins ene boune pârtiye du l' Urope. Bêcôp des djins ont stî amayiyes, surtout les cines ki voyaedjèt brâmint.

Lu ctoirdu nom dou volcan n' est nin a-z prononcié avu nosse boutche du Walon. Toulmin me, l' Izlande, leye, est in pô pus cnuhuwe, avou ses montagnes du nive et d' glaeces, et nosse volcan a Nonne (Sud).

L' Izlande fwait pârtiye du l' Urope du costé djeyografike, mins nén economicmint, pusk' ele n' est nén co mimbe doul Coumunâté Uropeyinne.

Ses banques nous ont cwand min me fwait frûler [*trembler*], tins d' l' ivier, ca elle avént djouwé âs djeus d' tirlibibi, et-z atchter bê-z-èt tchir des cwârs du scaye [*monnaie de singe*] âs Amerikins. Et fote leu govienmint lu cu â hôt, et rwiner touplin du ptits spârgnants, sacwants el Beldjike.

Lu pôzucion djeyografike di l' Izlande, eter li Growenlande et li Scôsse, est ideyâle pou nous shoufler dsu l' crâne toutes les cindes et les fumires ku ses volcans rucratchèt. Ça fwait des samwinnes ku l' Eyjafjallajökull nous arouze et kul nuwaedje du cindes espaitche tanawete les avions du voler.

E plinnès vacances du Pâke, avu des vacancîs

stramlés [*disséminés*] in pô partout dins tous les areyopôrts, ça a stî pâr li hik ! I n' fât nén dmander lu disdut ku ça a foutu dins les scoles et les buros al rintrêye. Et les sous ku ça a cousté ! Troes miyârs d' €, rén k' pou les avioneus !

Cwand çki l' ome ârè infén compris k' i n' est k' in waerbê [*larve*] sul tere ? Et ku ça n' lyi sieve a rén du s' diverouyî [*se démener*] come in diale dins in bèniti, pou sayî du mwaistrihî nosse terre. Adon, putete, i lyi fâre Bén admete su pitiveusté et s' fwèblesse duvant lu Grand Mwaisse.

Seyisse e l' Ayiti

Èn ôte dèzasse k' a rascrâwé nosse tere lu 12 du djanvî 2010, c' est lu tronnmint d' tere e l' Ayiti. La, c' est dupus d' 200.000 djins (k' on-z a dit) k' ont leyî la leus hozetes, raclôs duvou leus mâjhons.

Tous les cwârtîs [*quartiers*] pôves du dzou dul vile du Pôrt-â-Prince ont stî avadjîs. L' astcheyance a volu ku l' mâleur s' abataxhe sur zels, dabôrd ku les cwârtîs des dzeus dul vile, les cis des ritches, astént bêcôp spârgnîs. Çu k' il advént asteure, c' est k' les ritches continuwèt a Bén viker come

duvant, e caessant les Rikins dins l' sinse du poy [*dans le sens du poil*], sul timp k' les pôves dou dzou dmèrèt avu leus mizeres, leus rwines et leus moirts.

Et mâgré toute leu ponne, fât vey avu kéne vayance et kéne volté ku les curés lezî rmontèt l' morâl. Et les stombyî [*inciter*] a s' rumete a l' ovraedje pou rbasti leu payis. Et avu kéne confyince k' il acceptèt leu mizère passêye !

Leyîs a zels-minmes, come abandnés, c' est dins leu fwè k' i poujhèt leu foice et c' est su leus croeyances k' i s' aspoyet pou-z aler du l' avant, mâgré tout. Et avu ké couraedje ! Ey e tchantant come des vraiys Creyoles.

Les politikîs k' astént la duvant l' seyisse n' ont nén tchandjî. Lu payis n' est nén pus chûr ku dvant et les cis ki nnè sont al tiesse nu dmandèt nén k' ça tchandje. Tant k' ça toûne come i vlèt pour zels acassî tant k' i plèt dins leus potches ! Sins su rtourner des pôves !

Du ça, les gazetes nu câzèt nén !

Et nouzôtes, laddins ! Pou kî astans dj' ? A nouzôtes, dul prouver !

Louis Baijot

Spòrts : les tchafiaedjes do Ptit Louwis (14)

Avocat du diâle ou pidjon voyadjeu ?

E vla co ene, di drole d' istwêre ! Il ès lome Advocaat. Mins c' est l' avocat du diâle, azâr.

Comint est i possible di fé confyince a m'-n ome. Dedja qu' divant, il aveut fét ç' côp la a quate erprijes. C' esteut pou l' prumî côp e 1995 avou li Holande pou daler à PSV Eindhoven. Pou chure, il a quité l' PSV pou les Glasgow Rangers. En 2005, il a signé às Emirats Arabes et deus moes pus târd, i s' endaleut mwinnner l' Coréye du Sud. Et pou fini, i s' egadje avou l' Ostralfye pou rtrouver l' Zénit Sint Petersboûrg qui li ofrit 2,7 miyons d' euros.

Advocaat

Eyet roci, les hôtes instances di l' Union Beldje ont decidé d' el parachuter a l' tiesse di l' équipe nacionâle. Dedja qu' ça n' toûrneut nén avou l' cén qu' esteut dvant li. Bén etindu, ès-n arivéye aveut ddja pôzé des problemes.

Eyet vla qu' tout d' in côp, el Holandès done in côp d' fil e dijant qu' i djoqueut s' boutâdje e l' Beldjique. Mossieu s' endaleut e l' Rûssiye avou in fameus paquet di liârdès dins s' potche. On pâle di set miyons d' euros. L' afêre va fini à tribunâ. I n' fât nén roubliyî qu' i gn âreut in

miyon d' uros a payî come dedomâdjmint di rupture di contrat.

El gayârd etrinne l' AZ Alkmaar. Mins rola, i s' tējué dissu s' novvia contrat. Il est vrai qu' i s' a ndalé d' lâvâ el 2 d' may.

Les reyacions evont tertoutes du minme costé : c' est s' foute du peupe beldje, in manque totâ di respect, vât mia rpârti a zero, el manire di fé est scandaleuse, et tchik et tchak.

Eyet dire qu' el troes di setimbe, c' est dedja Beldjique-Almagne.

Advocaat n' a rén trouvé mia qui di responde qu' i n' wèyeut nén çu qu' on lyi rprotcheut eyet qu' i feyeut preuve d' oniestruté. A l' etinde, ès depârt rinter e dins l' lodjique !

Des belès promesses et des belès rezolucions qui seulmint deus djins del Federâciyon, François De Keersmaecker eyet Philippe Collin, ont gobé a rlaye. Domâdje pou no-n équipe beldje qui n' aveut ddja nén dandjî d' ene pareye reclame.

Replacî Advocaat, evoye après a poenne chîj moes, cénq pârtyes eyet 300.000 euros, ci n' est nén âjy.

Ci n' est nén qu' i feyeut du bon boutâdje, mins persône ni vleut prinde ès place. Fât dire etou qu' e wêre di timps, i s' a egueulé avou

Stiynen, Kompany, Fellaini, et hay vos nd ârez.

Chaque a s' toûr, des etrinneus confirmés ont stî acrotchîs. On a dmandé a Preudhomme, Gerets, Leekens. Mins is n' ont nén vlu ès risquer. Fât dire qu' el boutâdje est malâdjî pou s' qualifier pou l' coupe d' Europe 2012. Ça n' les arindjeut nén. Fât rconeche qui no-n équipe nacionâle est a l' imâdje di no govienmint. I gn a pus rén qu' èva come i fât.

I gn a trop longtims qui no payis n' arive pus a s' qualifier pou ene coupe du Monde ou minme d' Europe. Nos avans pourtant des bons djouweus qu' on nos dmande dayeur dins les ôtes payis (Arsenal, Everton, Manchester City, Bayern Munich, Ajax Amsterdam). Fâreut tout d' abôrd èn etrinneu qui sâreut mete di l' ôre dins l' boutique.

Eyet on croet l' awè trouvé : c' est « long coutia », Georges Leekens qui rvént. Il aveut ddja stî etrinneu d' l' équipe di 1997 a 1999.

Georges Leekens

Jean Goffart, li 2 d' may 2010

Rilidjon

Les Egljhes vî-catolikes

Cwand ons ôt «on vî catolike», on pinse a ene sakî k' est vî et ki shût li doctrene catolike rominne.

Mins i gn a des Egljhes ki s' lomnut «vî-catolikes», et n' awè rén a vey avou l' âdje des djins.

I n' fât nén nerén acmaxhî les schetlaedjes [dissidences] di l' Egljhe d' après l' concile Vatican II avou les cias d' après Vatican I.

Li concile Vatican I (1869-1870) a atuzé on novea doke: li nén-trompâvté do Pâpe di Rome. Dj' ô Bén k' li Pâpe direut todi l' veur et n' si mây brouyî cwand il dit ene sacwè dispoys si tcheyire ou minme ezès scrijhaedjes.

Sacwantès pârotches catolikes rominnes di l' Urope ont stî mâ ahesseyes avou l' novea doke et s' discopler d' avou Rome. Ces pârotches la s' ont rclamé «vî-catolikes», tot djhant, come les Egljhes do Levant et les cenes del Refôme, ki l' pâpe ni sâreut awè k' ene plaeece d' oneur.

L' ârtchuveke d' Utraik [Utrecht], âs Bas Payis, esteut ddja Bén margayî avou Rome. Come l' eveke

Varlet aveut ordiné Cornelius van Steenoven sins awè l' benediccion do pâpe, les deus ont stî discomunyîs pa Rome.

Les pârotches, totavå ki n' ricnoxhît nén li doke di nén-trompâvté do Pâpe, et s' ribatijhî «vî-catolikes» s' ont raloyî âs cias d' Utraik. Oudonbén s' ont ele rashonné e stiches [diocèses], e tchaeke payis et dmander a Utraik d' elzî ordiner des noveas evekes.

Sacwants di ces Egljhes la sont co raloyeyes a Utraik, â djoû d' ouy. Mins sacwants ôtes ont yeu des arokes avou Utraik. Ca gn a brâmint des vîs-catolikes ki dmeurnut âs Estats-Unis ey el Pologne, et ki n' sont nén ahessîs avou Utraik. Come i gn a pont d' pâpe vî-catolike, tchaeke Egljhe decide po leye-minme.

Mins, houte des diferinces, les Egljhes vî-catolikes acceptèt tertotes des priyesses maryîs. Ele dinnut tertotes li comunion, so les deus cognes, a tos les

batijhîs et accepter li rmariaedje des dismaryîs. Mins sacwantes ordinnut minme des comeres come priyesses, ou maryî les copes di deus omes ou deus femes, dabôrd ki sacwantès ôtes n' el fwaiynut nén.

Sacwantes diynut co li veye messe rominne, e latén, dabôrd k' i gn a des ôtes ki l' ont rcandjî a leu môde.

Li «rapoûlaedje âtoû Utraik» (Egljhes Vî-catolikes ki ricnoxhnut l' otorité di l' eveke d' Utraik) est e plinne comunion avou les anglicans.

El Beldjike, i gn a on stitche vî-catolike, avou ene pârotche e Brussele, ey ene a Termonde ey a Alosse. Mins come tchaeke pretche po s' tchapele, dji vs dirè k' ons a eto rabeni ene pitite tchapele di mâjhône el Walonreye, a Sint-Serwai. Vaila, on preye l' ofice del vesprêye e walon on còp e l' samwinne.

Djôr Sfasie

Les rime-rames d' efant

Dins cisse sôre di dijhaedjes la, gn a les tournuretes ki les grandès djins diynut âs efants, aprume pâpâds.

N a les zoupleuses: on prind l' efant so ses djnos, et l' fé potchî. tot djhant, metans :

Youpdoudoup so li spirea / Djambe di bwès n'a pont d' oxhea / Nosse meskene ni sait danser / Nosse vârlet nel sait moenner / Nosse

tchivâ n'a pont d' avoenne / I nd ârè k' a l' ôte samwinne / Avou l' ci do vî captinne.

Po-z atchver, on pout sorlever l' efant, li rtourner, et lyi shofler dins s' pepete :

I n'a pus k' on pitit xhuflet / Po shofler â cou da Tchanchès.

Estô di prinde si mamé so l' djino, on l' pout mete a dadaye sol còp d' pî. Al fén, on l' berôle sol costé tot

djhant : « a bas les ptiits valets ».

Les doetreces si fjhèt tot prindant les cénk doets, k' ont tchaeke leu no. Ons atake todi pâ pôce, et fini tot catiant l' efant dizo les bresses u so s' badou [vinte].

N a ossu les rime-rames a fé sol vizaedje et les contenes [comptines] vraiyes, avou les chifes.

Creyâcion di bindes d' imådjes e walon

Djowel, Djozé, Titôrvâ et Hegel

Totafwait a cmincî dins l' tuza da Joël Thiry, on prof di francès scrijheu e walon do pays d' Mâtche.

Do « tchet » da Geluck...

Todi al tchesse di novelès piceures po-z acsegnî l' francès a ses scolîs (des tecnikes bwès, waire intellos), i lzî fîha trover des ptitès fråzes po discrîre ene djin k' i cnoxhént. Li pitit tecse, a môde d' arimé, sereut ahavté a ene foto del djin k' esteut aduzêye.

I fourit a bon sbaré des trovas di ses scolîs. Après on mostra [*exposition*] el Mâjhône del Culteure, i s' tchôca a lzès ratouner e walon, Et ls eplaidî, e môde bilingue, tecse et foto, dins « Singuliers » (2006-2008).

L' idêye d' emantchî des coûtès fråzes di ses scolîs avou des dessins djerma-st adon dins s' cervea. Ca il aveut ddja dins ses ridants dipus d' 200 sitouwâcions comikes, avou ene fråze po clawer l' sinne. Et mândjiner on sistinme di cwate dessins (et cwate bouyotes) sol piceure do « Tchet » da Philippe Geluck, avou l' fråze ki fwait rire u tuzer, dins l' dierin cwârê.

Item est i k' il a cwerou après on dessineu. Il aveut ddja dmandé a sacwants, mins bernike, li pâsse ni prindeut nén.

... â Professeur Titôrvâ

Come mwaisse adjinçneu do Muzêye do Pârlaedje e l' Ârdene, wice k' i replaeça Mitchî Francard, il avna a bouter avou J. Schoovaerts, po l' enimådjaedje do roman « Vera » da Lucyin Mahin.

Et c' est l' dit Djozé ki va-st askepyî l' persounaedje do Professeur Titôrvâ, on vî prof bârbou ki boet voltî si pitit Ôrvâ.

Li persounaedje si lomrè « *Professeûr Titorval* » dins les gazetes classikes. C' est pus près do franlon « Orval » ki do puriveus walon et gâmes « Ôrvâ ». Ôr-vâ, c' est on toponime a môde d' aplacaedje tîxhon [*composition germanique*] po « vâ d' Ôr » (Val d'Or).

Les prumirès sayes del bédé ont parexhou dins *Singuliers* (1° 1/2010) et dins nosse dierinne gazete (bontins 2010). Pu, a cmincî do 16 d' avri 2010, tos les vénrdis dins l' Avni do Lussimbork.

C' est on rivnaedje [*come-back*] pol walon dins cisse gazete la, k' avént rsaetchî evoye leu « coirnêye diyalectåle » dispu l' edâme des anêyes 2000. Li mwaisse sicrijheu ni vout pus eplaidî des powezeyes ni des tecses sol vî tins. I dit k' i gn a nolu ki lzès lét. Mins des bindes d' imådjes, sapinse a lu, ça assaetche totes les djermêyes di djins.

Djowel è sere cénk a Titôrvâ, tot tant li prumî limero di l' Avni do Lussimbork avou l' binde d' imådjes « Titôrvâ »

Et Hegel, dins tot ça ?

Hegel, c' esteut on filozofe almand k' a skepyî e 1770 et k' a morou e 1831, l' anêye do prumî govienmint del Beldjike.

Il a scrît on moncea d' lives : di filozofeye, d' istwere, di politike, di rlidjon, d' ârt, di lodjike eyet d' metafizike.

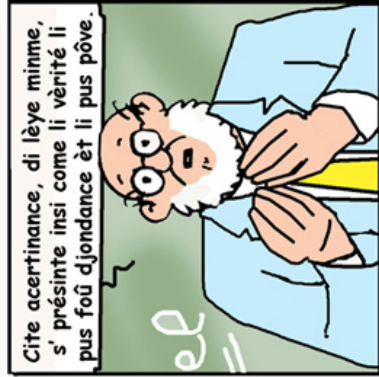
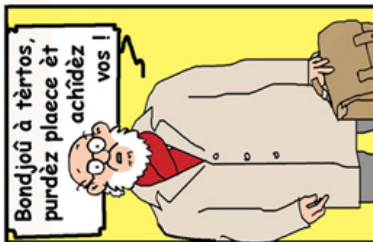
Ci n' est nén lu k' âreut stî rçû Relî Namurwès, tot passant al passete do « waire mins bon ».

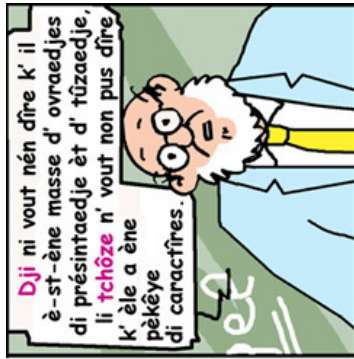
Les corwaitaedjes da Hegel stî rtuzés pa ene peclêye di scrijheus et d' filozofes. Sacwants estént d' acoird avou lu (Sartre, Stirner, Marx) et des ôtes nén (Kierkegaard, Nietzsche, Heidegger).

Po s' fé ene idêye des mâlâjhminces k' on-z a po comprinde Hegel – et dabôrd a l' ratourner dins des langues etrindjires, copurade des ptits lingaedjes –, on prindrè ene atuze [*concept*] do prumî tchaptrê del "*Phänomenologie des Geistes*", li "*sinnliche Gewissheit*". Deus waloneus ont tuzé a on tradujha : onk a metou « sinsibe acertinance » et l' ôte « acertinance des sinses ».

I shonne ki l' professeur Titôrvâ, on fel sincieus k' a spepyî Hegel, a tchoezi li prumire ratourneure.

C' est dandjreus a pârti di ci corwaitaedje la da Hegel ki les sicolokes d' â cmince do 20inme sieke ont etcherpeté l' idêye des troes coûtches : li foutrin (li « ça »), li dvintrin (li « moi ») eyet l' sordivintrin (li « surmoi »).

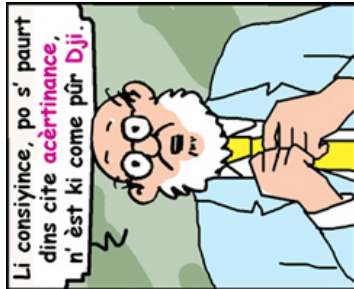
Ces deus rézons n'ont rén à vîne avou l' sinsibe acèrtinace : li **Dji** ni l' **tchôze** ni volenut dîre k' is sont bons po arindjî lès bidons.

Ci pûr **esse**, cite tote simpe sûtistê fait s' vèrité. C' èst tot djusse insi, di cite manîre, ki l' acèrtinace, come anfîse, èst tot d' chûte ène pûre anfîse.

Portant, si nos î riwêtans di pus près, dins l' **pûr esse** ki fait cite acèrtinace èt k' èle lome si vèrité, i s' djouwe èto è l' minme tins on grand nombre d' ôtes tchôzes.

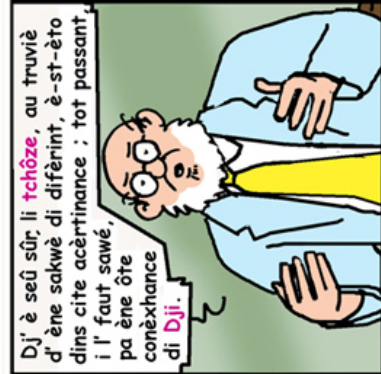
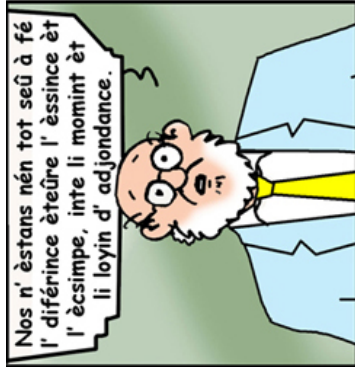
Li consiyince, po s' paurt dins cite **acèrtinace**, n' èst ki come pûr **Dji**.

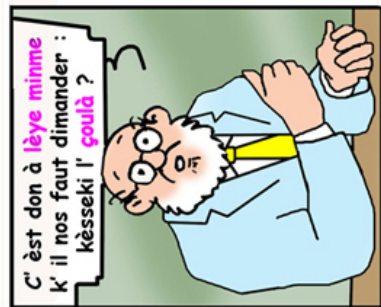
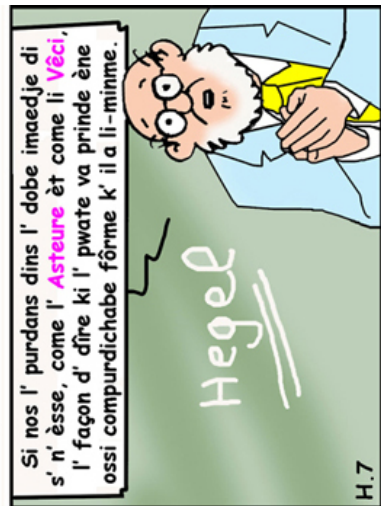
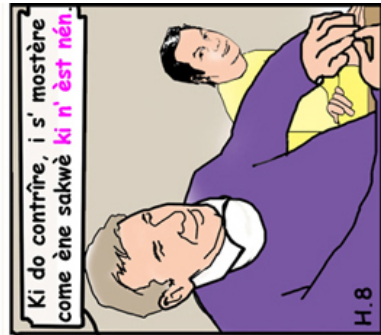
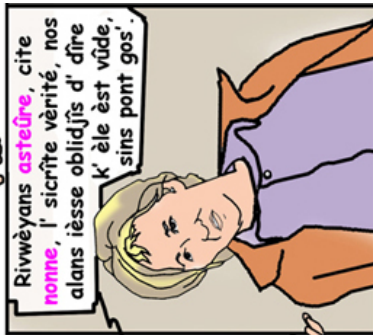

Dji, cit **Dji-ci**, ni seû nèn sûr èt cèrtin di cite tchôze paski **Dji** m' a disvolpé dins c' ca-ci come consiyince èt î wachoter branmint dès tûzaedjes.

Nèrén non pus paski l' **tchôze** ki dj' è seû sûr sèrève, po ène grosse pêkêye d' difèrints caratères, po l' ritche ramoncèlaedje di conèxhances dins l'èye minme, po dès makes di rapwârts avou dès ôtes.

Vîs amuzmints

Fé ene vierlete

Ene vierlete (« viole à roue » e francès, « hurdy-gurdy » e-n inglès « draailier » e flamind) c' est èn instrumint d' muzike às coides, avou ene manike ki fwait tourner ene rôlete ki frote dissu les coides.

Dabôrd, gn a ene mwin ki toûne tofer al manike, tins ki l' deujhinme mwin pice les coides.

Les deus coides do mitan fwaiynut l' air del tchanson : on lzès djowe tofer.

Gn a deus ôtès coides metowes sol costé, k' on pout rsaetchî : c' est po fé les basses.

Li vierlete est bén 1000 ans viye. À cmince, ele si loméve « organistrom » et gn aveut deus djins ki djouwént dsu.

C' est cisse vierlete la às deus djouweus k' est scultêye so les pilasses di sacwants catedrâles e l' Espagne, Sint-Djâke-el-Galice [*Saint-Jacques de Compostelle*], Bourgosse, evnd.

Li vierlete, c' esteut l' mwaisse instrumint des bals disk' è 1900. L' ârmonica (acordeyon) n' a-st arivé k' après.

L' Ovegne [*Auvergne*], c' est l' pays la ki l' vierlete est

l' pus cnoxhowe. Et, disk' à djoû d' ouy, gn a co des fjheus d' vierletes.

C' est la k' on soçon m' a trové l' plan di l' instrumint. I n' mi dmoréve « pus » k' a l' basti. Gn a yeu des manches a mete : i m' a falou dipus d' 500 eures d' ovraedje.

Li coir del vierlete est fwait d' deus couleurs : li brun, c' est do bwès d' gaeyî, li clair, c' est d' l' ayâve u doyâve [*érable*].

On eploye pus speciâlmint do « wachlant doyâve » [*érable ondé*]. C' est ene maladeye di cist âbe la, ene tchamousseure ki vènt so les raecinêyes, et ki fwait ki l' fi do bwès va tot wachlant. Dabôrd, i pout ployî pus âjheymint.

Li tâve, c' est biesmint do sapén.

Pol marketreye (decorâcion), on eploye do bwès d' ebene et do pâkî [*buis*]. C' est des plakes, 1 mm sipesses, ki s' atchtèt a èn ome di mestî.

Po-z aplaker les bokets, on doet prinde ene cole naturele, fwaite avou les oxheas, li pea u les niers des biesses d' abatwer. Foice ki, cwand elle est adureye, ele divènt come do bwès et l' son passe bén. Avou ça dpus [*en outre*] k' on l' sait discoler si on-z a dandjî di rfé l' instrumint.

Les foitès coles tchimikes (cole di mnujhî) ni leynut nén passer l' son.

Dj' a dné m' vierlete a sayî a ene muzicyinne ki djowe so des « vraies ». Et elle a stî estchantêye di mi instrumint. Mi, dj' esteu fén binâjhe, sintoz bén !

Willy Marchal, e moes d' mâss 2010.

Nouvès techniques

Li lingaedje LaTeX

LaTeX c' est on libe lingaedje po scrire des documints, k' est foirt eployî des sincieus po fé leus rapoirts.

C' est on pô come l' HTML: on fwait on fichî tecse (.tex) avou des etiketes [*tag*]. On compile li fichî sourdant po fé on PDF ou l' fé rexhe so papî ou co dins li rmete dins ene ôte cogne di fichî. C' est insi ki l' Lorint

Henschel a fwait ses croejhetes. Do LaTeX, i ls a-st ebagué viè HTML po les mete so fyis.

S' on fwait des candjmints, c' est mia d' ripârti des sourdants TEX ki candjî sol DOC et n' nén sawè âjheymint l' replotî dins ds ôtès cognes di fichîs.

Tchance eto k' i gn a des sfwaits lingaedjes po les cis

ki n' boutnut nén voltî avou èn aspougneu d' tecse [*traitement de texte*].

Gn a minme on programe, ki s' lome « Lyx » po candjî les fichîs TEX d' ene manire ki vos voeyoz çou k' vos rexhoz (<http://www.lyx.org/>).

Les rfondeus ont-st amonté ene bibioteke di tecses e rfondou dizo cisse cogne la.

Jean Cayron

Li ci ki n' a k' on toû ni vike k' on djoû. Si c' est l' veur, Djan Cayron vicrè vî, ca a costé di si ovraedje et des programes éndjolikes e walon, i s' î cnoxhe eto dins...

Li bressaedje

Li bressaedje c' est l' fabricaedje del bire ou di des ôtès abwessons fwaites a pârti d' ene dinrêye [céréale].

Ene viye paskeye...

On bresse dispoy foirt lontins et on-z a les pinses, arkeyolodjicmint, k' on bressive dedja el viye Edjipe. On trove des viyès rcetes di sacwantès bires dins des scrijhaedjes sumeryins, ki sont dins les pus vîs scrijhaedjes k' on conoxhe.

Li molaedje

Li brâ [malt] d' oidje, di speate ou di ds ôtès dinrêyes est molou e-n on molén brâjhrece. Les meules sont réglêyes po n' nén moure a môde di fene farene, mins po k' l' ewalpeure do grin (les latons et les raboulets do molaedje di monnreye) dimeure etire.

Maxhaedje des brås

Li bresseu maxhe sacwantès sôres di brås et d' dinrêyes po fé si rcete:

- do clair brâ po fé les bires les pus corantes.
- ene miete di brâ caramel po fé del rossete bire.
- ene faflote di brâ tchocolât po fé del brune ou del noere bire.
- do frumint, del sipeate, do swele nén brâjhîs (djerzés) po fé del blanke bire ou des ôtès bires speciâles.
- do riz ou do mayisse sipotchîs po fé l' claire bonmartcheye bire.

L' afontnaedje...

(metaedje el fontinne) u mouyaedje [empâtage] si fwait dins l' couve-matire : ene tchôdire wice k' on tchâfe (aviè 50°C) di l' aiwe assez po mouyî l' brâ. Termetant, li bresseu atake a maxhî sins rlaye (dinltins avou on traeyin) disk' a tant ki l' brâ soeye come ene pâsse sins groumiote.

Li bressaedje lu-minme

Li bressaedje lu-minme deure ene eure u deus. Li bresseu monte li tchaleur digré pa dgré et dmorer a tchaeke digré sacwantès minutes. Po tchaeke digré, gn a des ezimes ki vont discotaeyî ene seule sôre di prodût biyotchimike ki les yesses [levures] ont dandjî.

Li rnetiaedje

Al difén do bressaedje, li bire est passêye à coloe (passete). Les drâxhes (les schoices do brâ, drêches) dimornut el passete tins kel maxhe u brijhaedje [moult] passe e bidon.

Adon-pwis, li bresseu va co spoujhî les drâxhes : vudî di l' aiwe a 75-78°C dissu po fé rexhe les dierins soukes. Ci rnetiaedje la est foirt mâlâjhey pask' i fât k' les soukes passexhe mins nén les raboulets (bokets des schoices do grin, son fin). Po ça, l' bresseu n' doet nén maxhî dtrop.

Li rnetiaedje prind sacwantès eures paski sovint l' coloe est ristopé eyet l' aiwe di rnetiaedje passer mo londjin mint.

Li cujhaedje

On còp kel rinetiaedje est haute, li maxhe est revoyeye el tchôdire po boure. Cwand elle atake a boure, li bresseu radjoute li grande pârt (70-80%) do houbion. Ci houbion la va cure po ene eure et dner l' amerté [amertume] al bire. Li houbion sieve ossu a touwer les bactereyes po wârdner l' bire pus lontins, ca c' est èn antiseptike.

Dijh munute divant l' difén do bolaedje, on radjoute li deujhinme pârt di houbion (20-30%) po dner l' gosse do houbion al bire.

Raclairi et rafoedi

Après l' cujhaedje, li bresseu ricole [re-filtre] li maxhe dins ene ôte passete po oister l' houbion. I l' pout co rpasser dins on pus fén coloe po l' co raclairi, tot oistant les foû ptits bokets.

Li brijhaedje doet passer d' 100°C a 25°C divant kel bresseu n' poye radjouter les yesses. I pout aidî l' maxhe rafoedi avou on rfoedixheu. Ca, si c' est trop londjin, gn a des bactereyes ki s' î metnut.

Leyî travayî les yesses

Termetant, li bresseu a-st apresté si lewin. I a prins on pô d' tchôde maxhe, el radmint rafoedi, et mete didins les yesses po k' ele si moplîynuxhe. Cwand l' brijhaedje s' a rafoedi disk' a 20-25°C, li bresseu radjoute li lewin. Adon, li levaedje [fermentation] si va escourci.

Jean Cayron

Waloneus

Ene shijhe avou Lorint Hendschel

Si l' walon vike co e 22inme sieke, et k' on s' dimande pa ké sint ey a cåze di kî, dins les nos k' aspiront, gn ârè dandjreus l' ci da Lorint Hendschel.

Paski pocwè ?

Djonne ratourneu, tot frismint poirteu di s' rôlea, i va discovri ki l' walon, c' est ene langue come ene ôte. Et d' aler fé on toû après mon les Relîs Namurwès. Po-z î divni radmint on hinant scrijheu, et prof di walon...

Mins c' est purade si ovraedje avou l' UCW ki l' va mete so ene voye ki frè si rlomêye.

Dimandeu (Dm) : Kimint k' ça aveut ddja stî, vost ovraedje avou l' UCW ?

Lorint Hendschel (L.H.) : Dj' a rescontré Pol Lefin, k' esteut e minme tins prezidint di l' A.I.D.L.C.M., ene soce eternâcionåle ki disfind les mancîs lingaedjes. Come on djâzéve foirt do rfondaedje – k' on lomève co *établissement d'une koîné* – i m' a-st evoyî vey amon les pweturlins [*Poitevins*] kimint çk' il avént adiercî leu côp. Dj' endè rivna avou l' noûmot « arantoele » po « rantoele di soces », eyet dins l' tiesse les betchfessîs scrijhas ea et jh – k' on lomève co *diasystème orthographique*.

Dm : C' esteut après li « Walo + » âs 3000 mots ?

L.H. : Oyi. La, c' est mi k' aveut metou totafwait e muzike, avou on côp d' mwin d' ene pougneye di vayants.

Dm : Et dvant l' raploû d' Marcinele ?

L.H. : Awè ! C' est la k' dj' a sintou k' n' aveut ene pire el roye. Divant, dji waitive Pol

Lefin come li Bon Diu. Li ci k' alève schaper l' walon. Dj' accepta don di prinde so mes spales l' adinçnaedje do raploû d' Mârcinele (1995). Et priyî des gros colés do monde des linwincieus come Henriette Walter. Li raploû a bén stî. On-z a prezinté li pordjet di rfondou, avou cåzu tos les betchfessîs (dji boutéve dedja dsu dispu èn an avou on lomé Lucyin Mahin...)

Dm : Et après Mârcinele ?

L.H. : On m' tcherdja d' aler espliker li rfondou dins les federâcions di tchaeke province. A Mârcinele, tertos aveut dit « âmen ». Mins cwand i restît tchaeke so si ansinî, end a dj' atrapé, des tomates so m' gueuye !

Dm : Et les boss di l' UCW ni vos sotnént pus.

L.H. : Dji m' a-st abaiti ki l' UCW tournéve come on syndicat, et nén come on cinte di pouissance [*lobbying*] et d' decidaedjes po schaper l' walon. Cwand sacwants grandès gueuyes ont cmincî a bawer ki li rfondou, c' esteut traeyi l' walon, les boss n' ont nén oizou aler disconte, po n' nén piede leu plaeece. Et leyî cropi li tâvlotêye rifondaedje

[*Commission normalisation*] divant del clôre e l' an 2000.

Dm : Lacobén ki vos alîz souner a messe (a l' UCW) ey esse al porcession (al Rantoele) !

L.H. : Taiss k' oyi. Mâgré sacwants bisbrouyes, tot çou k' dj' a-st adiercî avou l' Rantoele (waibes, croejhete, ortografeye rifondowe, roman, Rantoele-gazete) egzistêye co asteure. Et fé des djonnes : des grands (Lucyin, Tiri), des emîtrins (Pablo) et des ptits dierins ki dji n' kinoxhe dedja (Yanik, Djan, Djôr).

Dm : Les rujhes del veye vos ont houvé foû do walon. Pâr foû ?

L.H. : Nonna ! Vos voeyoz ki dj' a co m' copiutrece ki toûne e Linux walon. Dji vos a astalé enawaire les tapes-abeye [*raccourci clavier*] po l' A-bole sol vosse.

Mins dj' a ene miete pierdou l' blame sacrêye, copurade po l' cåzaedje e walon a mes efants.

Et â dfwait d' langues etrindjires, après l' finwès, dji m' a metou â chinwès, djusse pol plaijhi.

Dayeur, po vs mostrer ki dji boute co tenawete sol walon, alez s' vey l' ârtike sol chinwès sol Wikipedia walon. C' est Bibi ki l' a scrît.

ramexhné pa Lucyin Mahin, e moes d' mâss 2010.

Atôtchance

Câzer do walon amon les Flaminds

I gn'a wêre, i m' a stî doné d' aler à Antwerpen câzer do walon amon ène socce d' èspèrantisses.

Bén èchu, ç' djoû-la, lès trins n' rolîne k' a leû-z âje, èt s' djoker a chake èstâcion.

Todi ès-st i k' arivé a place, dj'a vèyu dès grands tâvlas clapés dissu lès meurs. I donîne dèdja tos lès djondants èt pondants do lîdjwès, nameurwès, gâmwès, chtî, evnd. Avou minme dèl réclame po l' Rantoele, si rfondû èt l' Walo-Tux.

M' falève-t-i djouwer lès papegayes èt ridobler tot ?

Dji n' l' a nén fait, dji lzeû a èspliké, dins l' linwaedje di m' tayon flamind, ki l' *moedertaal* da mi èstève li walon. Ki l' walon – èt nén l' françès – a stî li linwaedje di tos lès djoûs èteûre mès deus grands-péres, li cî d' Tremelo èt l' cî d' Cîné.

K' e 1830, lès mwinrneus do payis Beldjike djôzîne li françwès, on diplomatike linwaedje, e l' Flande tot come e l' Walonîye.

K' e 1914, dins lès trantchéyes, si lès ordes èstîne donés e françès, c' èstève èto la « minme chôze », « *hetzelfe* », « tot parey » po l' simpe soudârd walon. Li peûpe n' î èstève nén d'pus scolé d' on costé ki d' l' ôte.

Li scolaedje oblidjî di 6 a 14 ans – èt co, sovint nén pus lon k' 12 ans – n' a comincî k' e 1914.

Ki si l' flamind èstève oficîrmint d' uzaedje dins lès tribunâs, dispû 1873, dins l' administrâcion dispû 1883 èt dins lès scoles dispû 1889, nozôtes, nos ratindans co po l' walon !

K' e 1932, c' èst ptète paski, nozôtes, nos comincîne a pwinne a tot l' monde aprinde li françès èt insi divnu dès bilinwes françès-walon, k' on n' a nén volu s' mète dins l' minme tins au flamind (ki n' èstève nén co ABN !). Dèdja, ki dins l' tins lès Zolandès avîne volu nos î oblidjî...

Ki l' anoyeû èst co, di nos djoûs, di n' wêre trover dins lès lîves di scole tot çki dès Walons ont fait dins lès siêkes passés : rén dissu lès de Lassus, Rennequin Sualem, Sax, copères di Dinant bateus d' keuve, ovreûs do fièr èbagnés e l' Suwède, evnd...

Èt po çki èst d' l' oficîr uzaedje do walon audjourdu, n' èst-ce nén co todi bèrnike ? Èt lès scoles, èvou sont-èles ?...

Dji lzeû a eto Bén fait comprinde ki dès mots d' nosse walon d' asteûre èstîne dins lès pus vîs scrîts tècses (dins lès ans 800) k' on n' î trove nén ène brokète di françès èt ki c' èst don ène grosse bièstrîye kand on tchante ki nos cauzans on patwès françès...

Po fini, is ont polu schoûter « Lès ouy di m' man » da Arno-Matic èt insi d' kwè oyi èt voy k' nos èstans dovièts a çki vént d' ôte pau.

A m' n' idêye, is ont shèné awè compri m' broubèladje. Si onk dissu djî avève sovint on ptit sorîre dissu sès lèpes, dji n' sé nén Bén si c' èstève di contintemint odobén po s' foute. Deus dsu djî s' ont dit Bén contints èt décidés a daler rider dissu l' arincrin èt voy çu ki s' î passe dins nosse linwaedje. Come di djusse, dji lzeû a sititchî k' avou « Rabulets » i-z-avîne di kwè s' Bén rafiyî.

Mia, is vont minme lire li lîve da Michel Quevit « *Flandre-Wallonie, quelle solidarité ?* »

Rén k' po çoula dji seû contint d' î awè stî.

José Schoovaerts.

Li neyerlandès sol Wiccionaire walon

Cwand ene sakî ataca l' Wiccionaire walon, e moes d' djanvî 2009, elle aveut stî tchôkeye à cou – sâf vosse respet –, pu aveur on fel côp di spale di deus Wiccionairîs, onk do Wiki espagnol, l' ôte do Wiki neyerlandès.

Dispu don, c' est foirt sovint ki des Flaminds (u des Holandès) vinèt fé on ptit ovraedje sol Wiki walon, u mete des mots walons sol Wiki neyerlandès. Inte di zels ene tâve avou tos les chifes. Loukîz a : deus, shijh.

Tchanson e walon

On ratindeut on novea CD da Mimile. Mins li sorprijhe vina d'èn ôte tchanteu, **Anthony Fanard**, ki n' av djamây fwait do walon, et ki tchante :

Dins les ouys di m' mame

Po dire li veur, c'est l'ratournaedje d'ene tchanson da **Arnaud Hintjens Arno**, djans, on rokeu d'Ostade ki tchante e francès, e-n inglès et d'tenawete eto e flamind.

Item est i k' el Toni Fagnârd a ene vwès k' on prindreut âjhey mint pol cene da Arno lu-minme. Minme ki les Flaminds el schoûnut voltî e walon.

Li tchanson a rehou e-n mp3 ey esse cossemêye so les fyis. C'est do **zûne-mârcutigne** [buzz-marketing], sapinse k' on n' dit.

C'est nèn l'prumî côp ki nosse Lidjwès riprind des tchansons d'Arno. Il a minme monté ene binde, **Arnomatic**, esprès po çoula. Li binde est prezintêye sol waibe do tchanteu :

<http://www.arnohintjens.be>

Câzaedje del tchanson

Mi mame, elle a-st ene sacwè, / Ene sacwè d'ene moudreuse, / Ene sacwè d'ene andoûleuse, / Ene sacwè d'ene toursiveuse. / Et des ouys ki vs trawèt.

Mi, dj' inme ses mwins so tot m' coir, / Dj' inme l' odeur d'âd dizo d' ses bresses. / Mi dji so come ça !

Divins les ouys di m' mame, / I n a djourmây ene sacwè ki blame. / Divins les ouys di m' mame, / I n a sins rla, ene sacwè ki blame. / Vey voltî, ça s'voetodi / Divins les ouys di m' mame.

Divins les ouys di m' mame, / I n a djourmây ene sacwè ki blame. / Ca m' mame, leye, est todi la / Et pâr cwand dj' a l' poun djus, / Cwand dj' a fwait l' biesse, / cwand dj' so-st eboevou. / Et cwand dji flaire come on vexhâd, / Et k' mes deus pîs l' odèt mâva.

Dji dmane todi si ptit boket. / Si dj' so rimpli d'peket, / Abeye les rmédes da Catrene Serè.

Divins les ouys di m' mame, / I n a djourmây ene sacwè ki blame. / Divins les ouys di m' mame, / I n a sins rla, ene sacwè ki blame. / Vey voltî, ça s'voetodi; / Divins les ouys di m' mame.

Divins les ouys di m' mame, / I n a djourmây ene sacwè ki blame. / Mi mame, elle a-st ene sacwè, / Ene sacwè d'ene moudreuse, / Ene sacwè d'ene andoûleuse, Ene sacwè d'ene toursiveuse.

Divins les ouys di m' mame, / I n a djourmây ene sacwè ki blame. / Divins les ouys di m' mame, / I n a sins rla, ene sacwè ki blame. / Divins les ouys di m' mame...

André Gauditiaubois

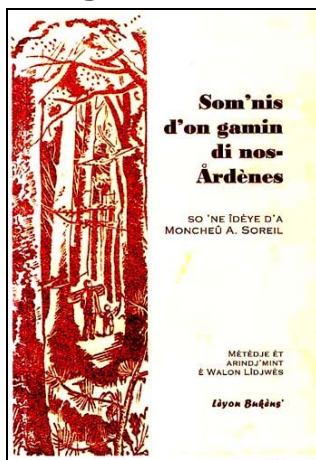
Lives e walon

Sovnis d' on gamén di noste Ârdene

« Som'nis d'on gamin di nos-Ârdènes », c'est on live da Arsène Soreil, redjârbé e walon pa Léon Bukens, tot notant l'accint d'après Lidje.

Il a stî eplaidî pal soce « La Wallonne » e 2009.

C'est des rsovances - dandjreus di l'eter-deus-gueres - d'on valet d'ene dijhinne d'anêyes, k' a crexhou dins ene pôvrteuse famille, e l'Ârdene do costé d'Erezêye.

On ratournaedje, c'est sovint plin d'rujhes pol

tradujheu. Po çou ki louke li motî [vocabulaire], Leyon Bukens s'endè saetche come on mwaisse. N' a ene tâve avou dpus d' 150 beas mots al fén do live.

Li scrijheu eploye voltî del croejhete pâr walone.

Tant k' a l'adijnçmint del fråze (sintake), on-z âreut wangnî si les longuès crawieusès fråzes do francès – et les fråzes sins viebes - ârènt yeu stî rcôpêyes.

Fâves¹

I vos end arive télcoûp !

Ene pitite fiye s' è va responde à telefone.

- Èm pouyon, c' est popa, dji voûreus bén pârlar a moman, passez mel.
- Dji n' sâreu, elle est dins s' tchambe avou mounonke David.

Sacwants sigondes di silince....

- Mins m' pouyon, vos n' avoz pont d' mounonke David.
- Sifait, sifait, il est dins l' tchambe avou moman.
- Bon, vla ç' qui djè voûreus bén qu' vos frîz : pôzez l' telefone, coroz radmint la-hôt, bouxhîz a l' ouxh et dijhoz a moman et mounonke David ki l' vweteure da popa rintere dins l' gâraedje.
- D' acoûrd popa.

Ene miete après, el gamine raplique :

- Dj' a fwait ç' qui vos m' avoz dit, papa.
- Et cwè ç' qu' i s' a passé ?
- Bén, moman s' a metou a criyî, elle a sôtlé woûrs do lét toute nuwe, ele s' a metou a couru ttavâ; adon, elle a ridé so l' tapis, ça fwait qu' elle a tcheu pa l' finiesse ey elle est toute moûrte.
- Mon Diu, mon Diu, et mounonke David ?
- Bén, il a sôtlé etou woûrs do lét, tout nu; il a couru ttavâ ey adon, il a sôtlé pa l' finiesse di drî dins l' picine, seulmint, il aveut roubliyî qu' el picine, vos l' avîz vûdî l' samwinne passêye pou li rnetyî, çou qui fwait qu' il est tout moûrt etou.

Après in long silince, popa dit : « El picine ? Qué picine ? Dji n' so nén à 02 358 512 ? »

Fôt né yèsse nôreû

Dj' é in coumarâde qu' è-st-èn abutuwe dès rêstôrants. I m' a raconté l' dérène quènte qui li z' a arivé.

L' ôte djoû, dj' asteus dins in bia rêstôrante èt djè vwès què tous lès gârçons aveun' ène pètte culière qui dèspasseut dè l' poche dè leû frake.

- Qwè fèyéz d' insi aveu n' pètte culière dins vo poche di-dje a yun ?
- El patron a fèt èn-ôdit èt is ont r' mârki què lès twès quârt du tîms, çu qu' lès pratiques lèyeun' tchère èl pus souvint, ç' t' l' pètte culière. Aveu yeune dè r' candje dins no poche, on l' rimplace tout de chûte, èl pratique èst binéje èt on gangne du tîms aveu lès dal èt radal al cûjine.

Dj' é trouvé qu' ç' asteut n' foûrt boune idéye. Ène miyète pus târd, djè r' mârke qu' il aveut in p' tit boukèt d' ficèle qui dèspasseut dè s' brayète. Djè li d' mande co in coûp a qwè ç' què ça put bén chèrvu.

- C' èst co toudi dè l' côse dè l' ôdit. Quand i nos fôt dalér pichî, on tént no chuflet aveu l' ficèle, d' insi on gangne co du tîms pace què nos n' dèvon pus r' l' avér nos mins èt in d' pus, ça sparigne dè l' èuwe èt du savon.
- D' acoûrd li di-dje, mins comint fèyéz pou l' rintrér d' aboûrd ?
- Pou lès ôtes, djè n' sés né mins mi, djè m' chève dè l' pètte culière !

Christine Tombeur

¹ Li prumire a stî riscrite e rfondant walon, li deujhin me leyeye télé kéne e Feller, avou l' accint di Djnape.